

hartzeer van iets hebben

zijn hart vasthouden

iemand een warm hart toedragen

een pak van het hart

iets op het hart hebben

op het hart drukken

wat het oog niet ziet, wat het hart niet deert

geen hart in het lijf hebben

Psychologie van het hart

DR. PAULA MOMMERSTEEG, TILBURG UNIVERSITEIT

om het hart slaan

met hart en ziel

van het hart geen moordkuil maken

ter harte nemen

het hart op de lippen hebben

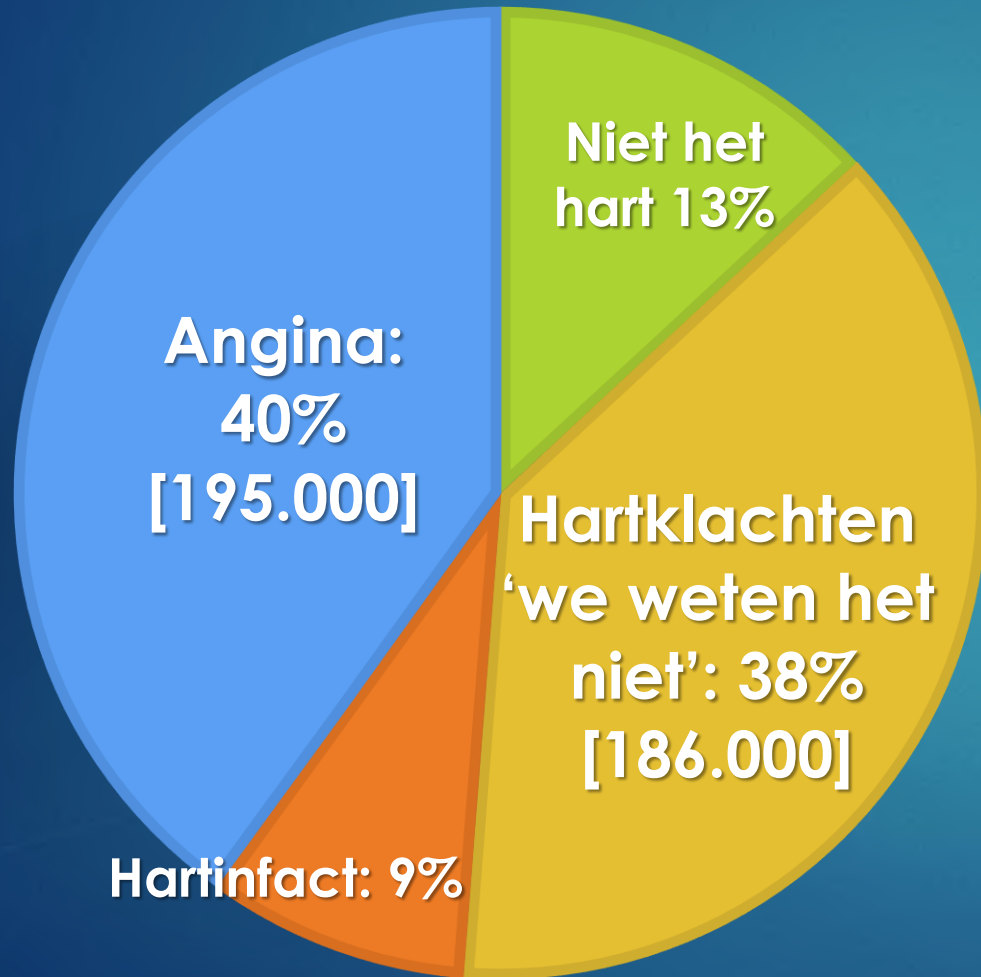
Wie ben ik?

- ▶ Dr. Paula Mommersteeg
 - ▶ universitair docent Medische en klinische psychologie, Tilburg University [onderzoek en onderwijs]
 - ▶ Brabant - Biologie Utrecht - Tilburg
 - ▶ Rol stress, stemming en emotie bij hartziekten
 - ▶ Psychologische klachten niet onschuldig, maar zijn een symptoom en vormen een risico bij hartziekten
 - ▶ Als vrouwen gemiddeld vaker angstig of depressief zijn, hebben vrouwen met deze klachten dan ook een hoger risico bij hartziekten?

Waar komen mensen mee binnen bij de cardiologie?

Van iedere 100 patienten:

- 13 klachten niet van het hart
7 vrouwen, 6 mannen
- 38 hartklachten 'we weten het niet'*
20 vrouwen, 18 mannen
- 9 Hartinfarct
4 vrouwen, 5 mannen
- 40 angina pectoris
15 vrouwen, 25 mannen

*thoracale klachten eci
e causa ignota = met onbekende oorzaak
Bron: Statline CBS 2013 DBC's

Is het angina of angst?

Angst / paniek

Hartkloppingen

Zweten

Trillen, rillingen

Droge mond

Oorsuizen

Klam zweet

Tinteling in
vingers/handen

Gevoel van flauwvallen

Pijn op de
borst
Angst
Duizelig
Kortademig
Zweten
Misselijk

Angina

Pijn uitstralend naar
linker arm, nek of kaak

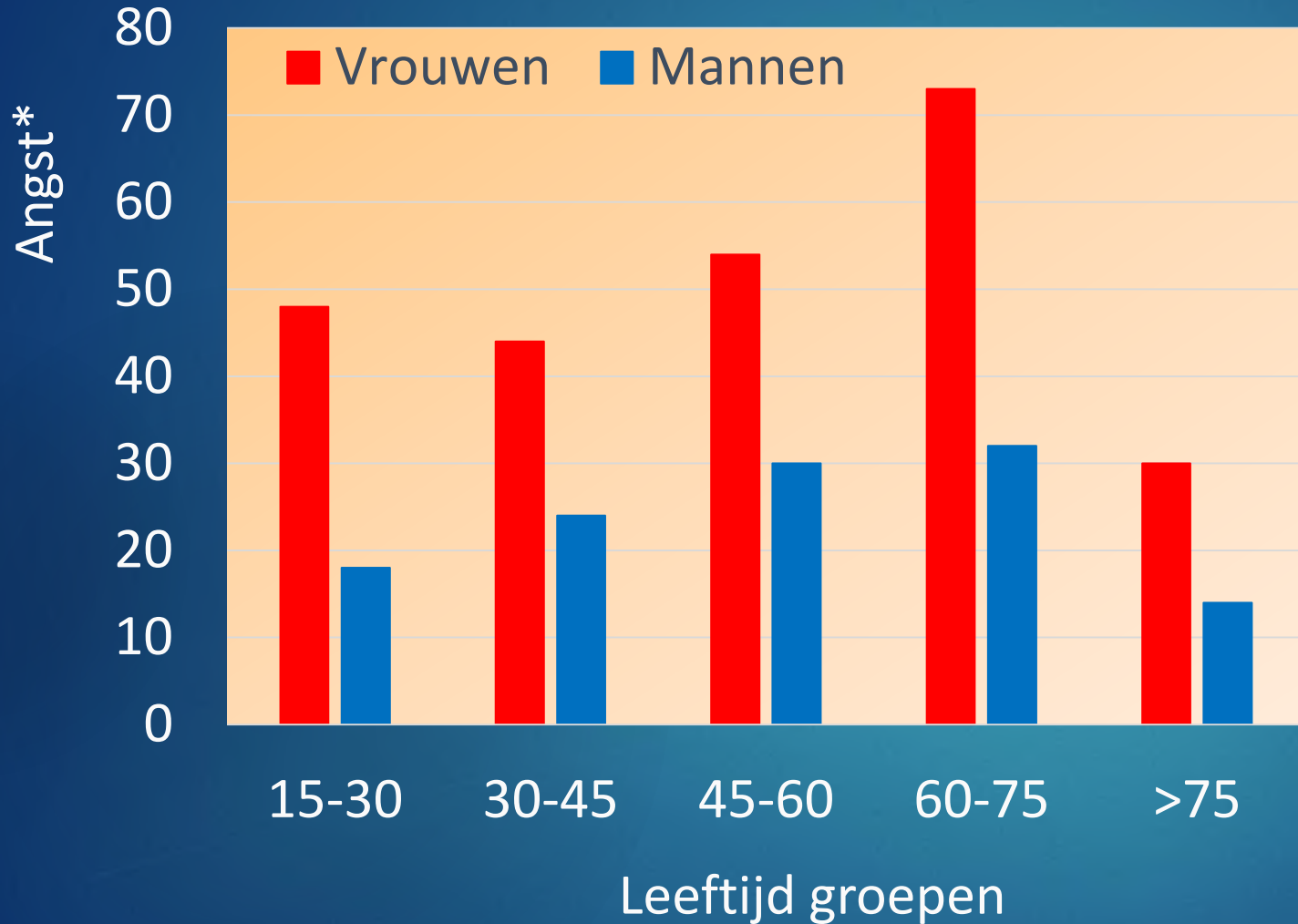
Extreem vermoeid

Rusteloosheid

Uitgelokt door
inspanning, kou,
maaltijd of emotionele
stress

Angst in Nederland

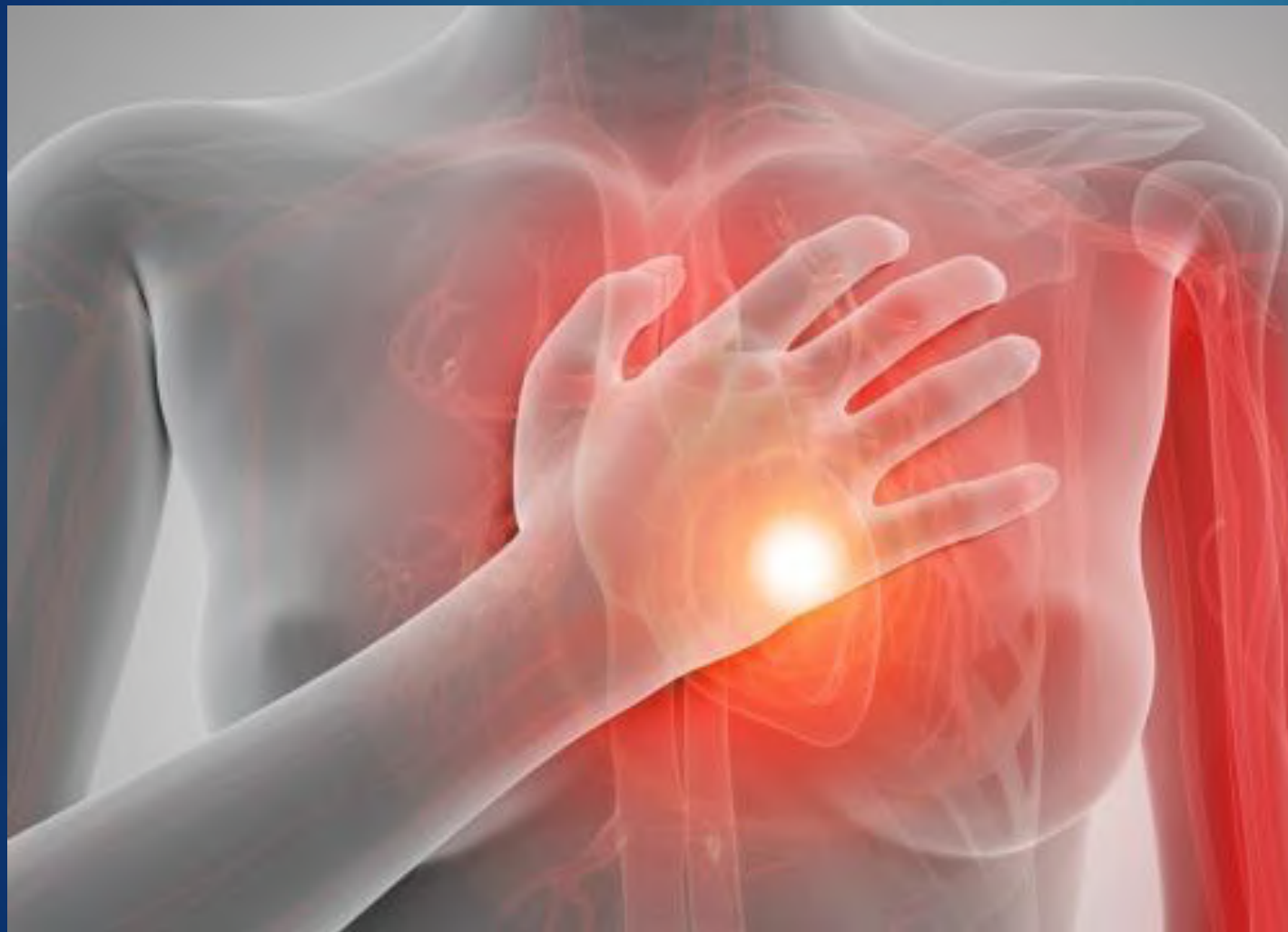
1.1 miljoen
60% vrouwen
40% mannen

Hoogste ziektelast
voor vrouwen en
mensen 15-65 jaar

Bron: Statline CBS
volksgezondheidszorg.info

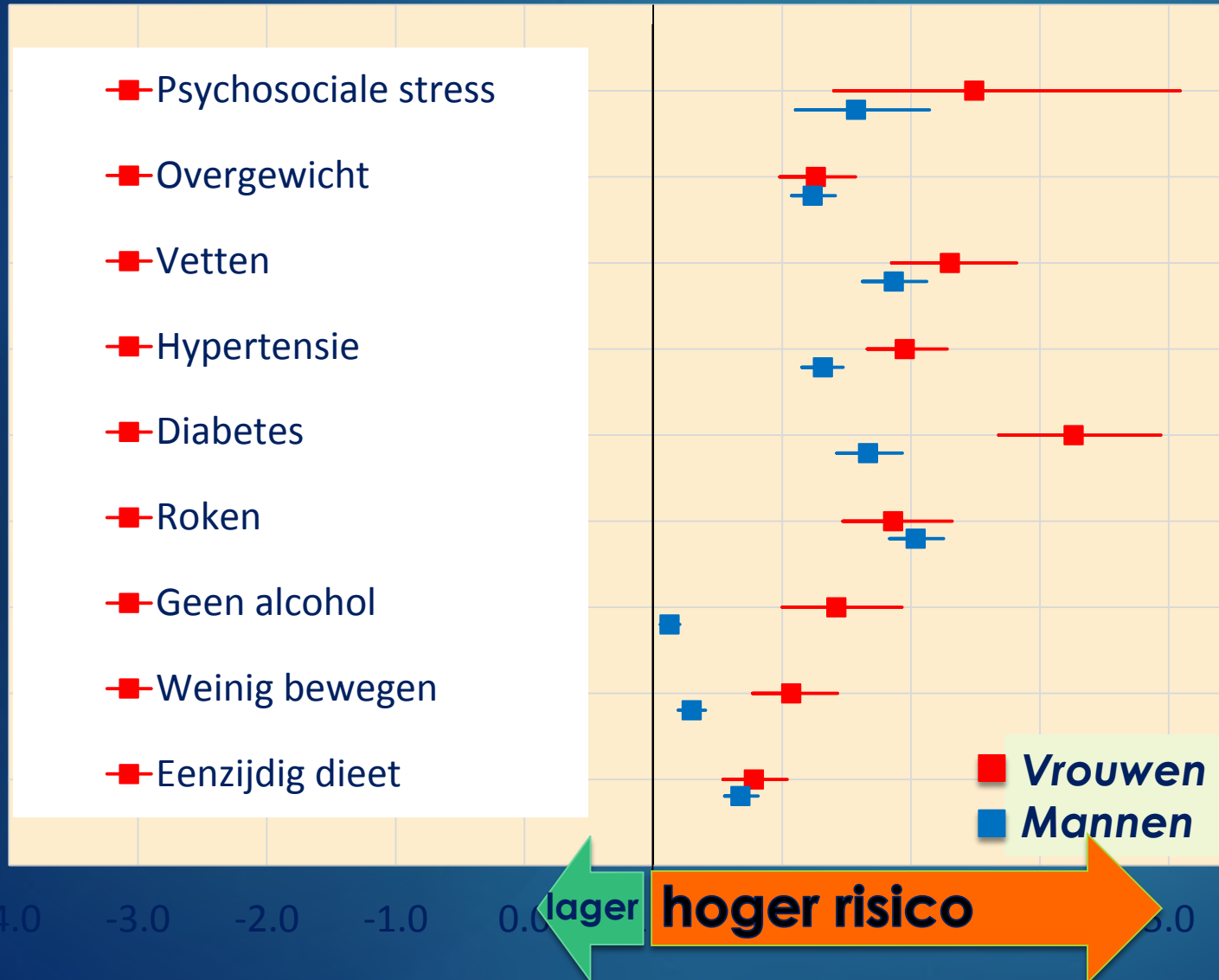
*Huisarts registratie van angst stoornis per 100,000 inwoners in 2011 in Nederland

INTERHEART studie

- ▶ 52 landen
- >12.000 hartinfarct
- >14.000 controle
- 24% vrouw
- 76% man
- Vrouwen 9 jaar ouder
- Negen risicofactoren
waaronder stress

INTERHEART studie

Hoger risico
Vrouwen
Psychosociale stress

depressie, gebrek aan controle, financiële stress, scheiding, ruzie, of verlies van werk

Psychosociale stress en hartziekten

- ▶ Psychosociale stress:
 - ▶ angst, depressie, stress, weinig sociale steun of eenzaamheid, persoonlijkheid, trauma
- ▶ Ontwikkelen én verergeren ischemische hartziekten
- ▶ Behandeling werkt
 - ▶ Verminderen angst, depressie, stress en cardiale mortaliteit
 - ▶ Gender-specifieke aanpak
 - ▶ Erkenning en herkenning

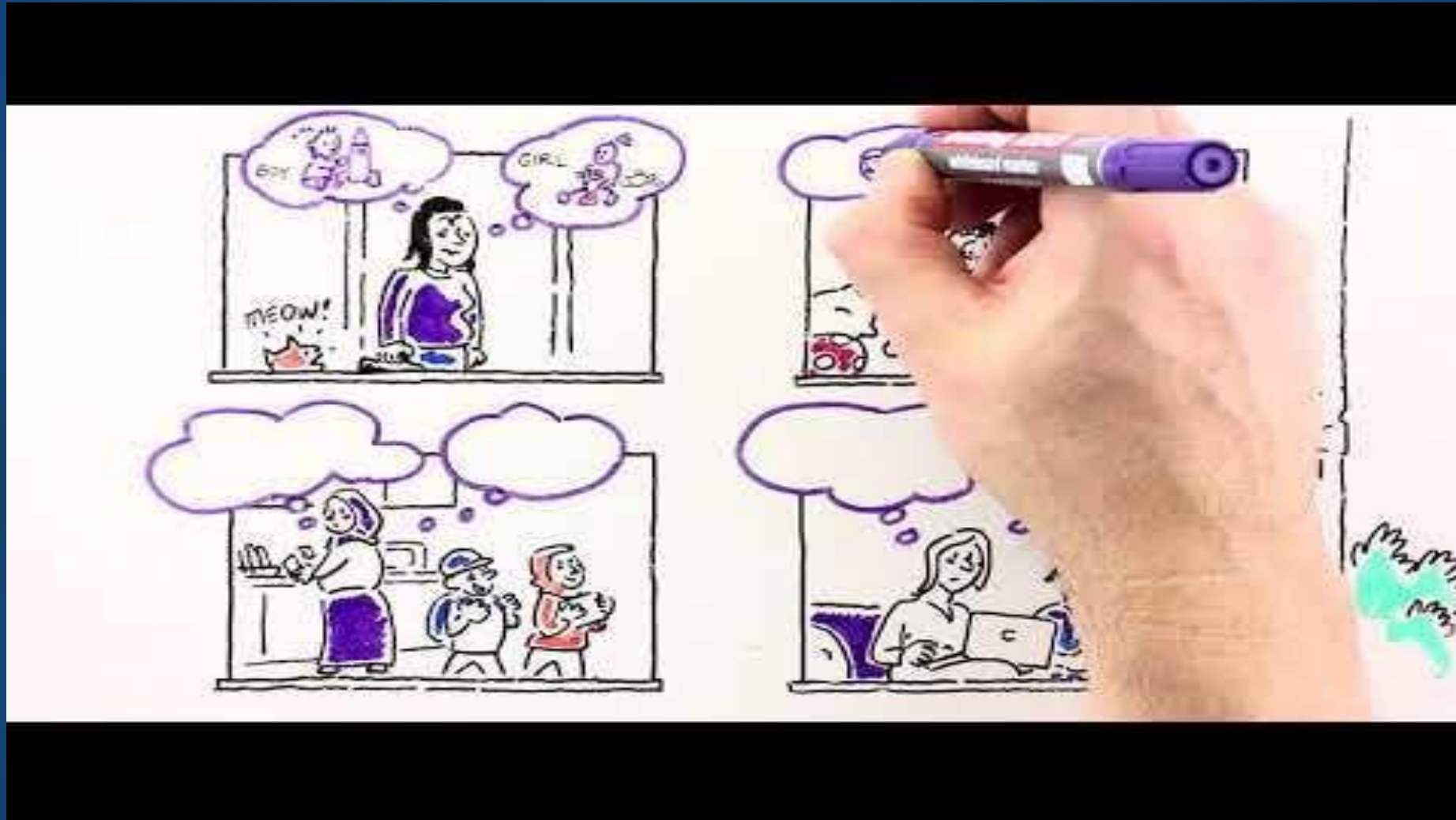
- Mommersteeg et al. (2017). Manual of Gynecardiology. Maas and Merz. Springer Publishing
- Low et al. (2010). Psychosomatic Medicine 72(9): 842-854.
- Richards et al. (2017). Cochrane Database of Systematic Reviews 4(4): CD002902

De gemiddelde patiënt ...

...bestaat niet, behalve in onderzoek

- ▶ Is onderzoek dan wel herkenbaar ?
- ▶ Hoe kan kennis van een groep bijdragen aan behandeling (maatwerk) voor een individu?

Zorgtaken: Mentale last bij vrouwen

<https://www.youtube.com/watch?v=shkWPTSHU60&feature=youtu.be>

Vrouw-Man verschillen

- ▶ Evenveel vrouwen en mannen in Nederland
- ▶ Vrouwen en werk
 - ▶ werken minder uren (21 uur vrouw versus 32 uur man)
 - ▶ minder vaak economisch zelfstandig (53% vrouw - 33% mannen)
- ▶ Zorgtaken
 - ▶ vrouw vaker deeltijd en grootste deel zorgtaken
 - ▶ Meer huishouden: vrouwen 23.3 en mannen 12.3 uur per week
 - ▶ Vrouwen vaker mantelzorger
- ▶ Vrouwen minder invloed
 - ▶ Top bedrijfsleven: 10% vrouw
 - ▶ Hoogleraren: 16% vrouw
 - ▶ Tweede kamer: 38% vrouw & rechters: 56% vrouw !

Is dat erg?

- ▶ Bij scheiding verliest vrouw 25 procent koopkracht
- ▶ Gezondheid vaker reden om niet te werken dan zorgtaken
- ▶ Vrouwen leven langer...maar in minder goede gezondheid

Is dat erg? Stress en werk-zorg taken

- ▶ Werk of zorg-stress ¹
 - ▶ Hoge bloeddruk
 - ▶ Overgewicht
 - ▶ Glucose ontregeld
 - ▶ Meer slechte vetten
 - ▶ Ontstekingswaarden
- ▶ Stress bij mantelzorgers ²
 - ▶ meer aderverkalking in de hals
- ▶ Stress in werk, zorg, relatie ^{3,4}
 - ▶ ontwikkelen hartziekten

¹ <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4471110/>

² <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/21790484>

³ <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/22080816>

⁴ <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/18371552>

Vragen voor u...

- ▶ Herkent u de extra belasting voor vrouwen in gezin en werk?
- ▶ Herkent u een rol voor stress in relatie tot hartklachten?
- ▶ Is er voldoende aandacht voor hartziekten bij vrouwen?
- ▶ Wat doet de overgang met hartziekten?

Meer weten?

Beperkt zicht

WomenInc heeft als doel de kansen voor vrouwen te vergroten

Angst en depressie bij hartziekten

Onderzoek Dr. Paula Mommersteeg P.M.C.Mommersteeg@uvt.nl

Nieuwsuur over Cardiologen en het vrouwenhart

Prof. Angela Maas en Janneke Wittekoek over het vrouwenhart

“De schrik zou de cardioloog om het hart moeten slaan.”

Artsen herkennen stress vaak niet als risicofactor voor hart-vaatziekten.

Dr. Petra Kuijpers, Cardioloog [Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde 161\(D1501\) 2017](#)

Angina en angst

Microvasculaire disfunctie en psychologische klachten

Naslagwerk door studenten medische psychologie Tilburg University

Mijn doelen

- ▶ Onderzoek uitbreiden om de relatie psychologie en hartziekten in kaart te brengen
 - ▶ Focus op vrouwen en patienten met onduidelijke hartklachten
 - ▶ Onderzoek naar microvasculaire disfunctie (en psychologie)
 - ▶ Onderzoek naar emoties en zuurstofgebrek van het hart
 - ▶ Vrouw-man verschillen in rol psychologie bij hartziekten
- ▶ Subsidieaanvraag schrijven om financiering voor onderzoek binnen te halen
- ▶ Kennis voorleggen en overleggen met patiënten

Ons team en projecten

Radboudumc

et·z

Dr. Paula Mommersteeg
Universitair docent Tilburg University

Tweesteden Mild Stenosis TWIST

Stress bij milde stenose

Johan Denollet, TiU

Jos Widdershoven, ETZ en TiU

Wilbert Aarnoudse, ETZ

The Heart Inside Out project

Emoties bij hartziekten

Maria Bekendam, promovendus

Ilse Vermeltfoort, Verbeeten Instituut

Willem-Johan Kop, TiU

Jos Widdershoven, ETZ en TiU

Meta-analyse sex & gender

Psychosociale factoren bij hartziekten

Veerle Smaardijk, junior onderzoeker

Angela Maas, RadboudUMC

Willem-Johan Kop, TiU

Subsidie #849100001 ZonMw en de
Hartstichting

Meting en vragenlijsten bij vrouwen
met niet-obstructieve vernauwingen

Jos Widdershoven, ETZ en TiU

Michael Magro, ETZ